

A MAGYARORSZÁGON ELŐFORDULÓ VERESNYAKÚ ÁRPABOGARAK (*OULEMA* SPP.) TAXONÓMIÁJA ÉS FÖLDRAJZI ELTERJEDÉSE

Pozsgai Gábor - Sáringer Gyula Veszprémi Egyetem
Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kar, Növényvédelmi
Állattani Tanszék

A vetésfehérítő bogarak, vagy más néven veresnyakú árpabogarak mezőgazdasági jelentősége hazánkban is régóta ismert. A levélbogarak családjába (Coleoptera: Chrysomelidae) tartozó fajok elsősorban a gabonaféléken, de nemritkán kukoricán is jelentős károkat okozhatnak. Az ismert irodalmi adatok a hazánkban eddig leírt két veresnyakú fajra vonatkoznak. Taxonómiai ismereteink bővülése azonban új eredményeket hozott: a hazai fauna az eddig ismert *Oulema rufocyanea* (Suffrian, 1847) és az *Oulema melanopus* (Linnaeus, 1758) mellett egy harmadik fajjal, az *Oulema duftschmidi* (Redtenbacher, 1874)-vel bővült. Az újonnan leírt faj elterjedési területe, életmódja, kártétele a Kárpát-medence területén teljesen ismeretlen, pedig ezen ismeretek megléte elengedhetetlen a hatékony mezőgazdasági védekezéshez szempontjából. Tanulmányunkban alapvető adatokkal szolgálunk az egyes fajok rendszertanához, illetve földrajzi elterjedéséhez.

Irodalmi áttekintés

Az *Oulema* fajok biológiájával, kártételével, az ellenük való védekezéssel számtalan munka foglalkozott és foglalkozik napjainkban. Korábbi időszakra datálhatók Staut (1831), Lovassy (1893), Sajó (1894), és Kadocsa (1915, 1926) munkái. A témával kapcsolatban Szabolcs összefoglaló publikációja 1990-ben látott napvilágot. A bogarak határozásához alapvetésül Weise (1893) német nyelven íródott munkája szolgál, amelyre később Kaszab 1962-ben magyar, majd Mohr (1966) szintén német nyelvű publikációi épülnek. Kaszab (1962) hazánkból még csak kettő veresnyakú fajt sorol fel, ezeket is összevonva a *Lema* génusszal. Szabolcs (1990) munkája azonban rámutatott, hogy a veresnyakú árpabogarak érvényes génuszneve nem *Lema*, hanem *Oulema*. A faji különbségek ivarszervek vizsgálatán alapuló kimutatásával a Kárpát-medencében, így hazánkban is, előforduló fajok száma, az *Oulema melanopus* két külön fajra történő szétválasztásával (Berti 1989) háromra gyarapodott. Az *O. duftschmidi* életmódja, kártétele ismeretlen. Földrajzi elterjedéséről az egyetlen ismert adat Chrobok és Borowiec (1993) Lengyelországra vonatkozó, tájékoztató jellegű munkája. Az *O. duftschmidi*-t hazánk 1996-ban kiadott levélbogár

faunalistája (Rozner 1996) már említi. Vig (1996) hazánk nyugati peremvidékéről jelzi a fajt, kevert populációk meglétét feltételezve.

Anyag és módszer

Országszerte végeztünk gyűjtéseket, mind természetközeli, mind agroökoszisztémákban. Gyűjtési módszerünk elsősorban egy kb. 50 cm-es nyélre erősített, 40 cm átmérőjű fűháló volt, de nagy egyedszámban fogtunk példányokat egyelésekre is. A begyűjtött példányokat elsősorban 70%-os etilalkoholban, vagy egy speciális ecetsav-glicerin-etanol alapú tartósítófolyadékban (Sághy és mts. 2003) konzerváltuk.

Határozáshoz Kaszab (1962), Kippenberg és Döberl (1994) valamint Warchalowski (2003) munkáit használtuk.

Eredmények

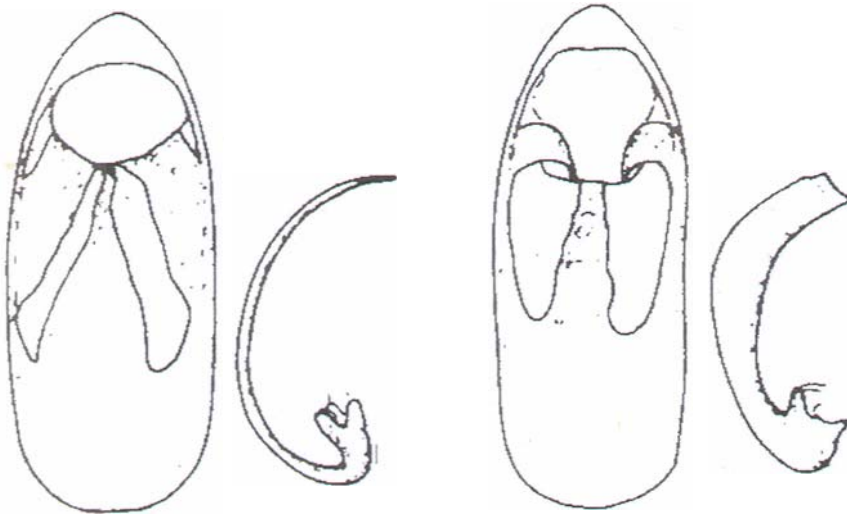
Az *O. rufocyanea* a másik két fajtói jól elkülöníthető a tömszibb testalkat és a rövid, szinte teljesen golyószerű csápízei alapján, de a hím genitália vizsgálata gyakran itt is szükséges lehet. Magyarországon sokfelé elsősorban a déli országrészben - előfordul, de nem gyakori. Kaszab (1962) szerint hazánkban éri el elterjedésének keleti határát. A hazai veresnyakú árpabogár populációban aránya nem jelentős.

Az előző fajjal szemben Berti (1989) szerint az *O. duftschmidi* és az *O. melanopus* esetében csak az ivarszervek - mind a hím, mind a női vizsgálata teszi lehetővé a pontos determinálást. A két állat testalkatában, és egyéb morfológiai bélyegeiben nem találni eltérést. Ennek' némileg ellentmond Chrobok és Borowiec (1993) munkája, amely szerint minimális, de szignifikáns különbség van a két faj testhosszában. A női genitália változatossága miatt - a fajok pontos determinálására nem alkalmas, különbség csak a hímivarszerv saccus internusának és a flagellumnak alakjában van (1. ábra).

Magyarország több területéről sikerült kimutatni az *Oulema duftschmidi* fajt, ezáltal bizonyítást nyert hazánkban a harmadik veresnyakú árpabogár faj állandó és rendszeres jelenléte.

A faj előfordulási helyei: Andomaktálya - Heves megye, Babosdöbréte Zala megye, Budatétény - Pest megye, Keszthely - Zala megye, Pusztafalu - Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Zalaegerszeg - Zala megye.

Megállapítható, hogy az *O. duftschmidi* hazánk több területén előfordul, ott az *O. melanopus*-szal és valószínűleg az *O. rufocyanea*-val is kevert populációkban fordul elő. Az előzetes becslések alapján magyarországi népességének aránya jelentős (eddigyi eredmények alapján kb. 35-40 %), mindezen tények ismeretében a téma további kutatása indokolt. Az *O.*

1. ábra: Az *O. duftschmidi* (balról) és az *O. melanopus* fajok hímivarszerve és flagelluma Berti (1989) szerint

duftschmidi életmódja nem ismert, ökolgiájáról, földrajzi elterjedéséről, kártételének minőségéről és mennyiségéről szinte alig vannak ismereteink.

Összefoglalás

Az *Oulema melanopus* faj két külön fajra történő szétválasztásával a hazai veres nyakú árpabogárfauna három fajra bővült. Az újonnan leírt *O. duftschmidi* faj Magyarország több területén előfordul, általában az *O. melanopus*-szal kevert populációban, ahol arányuk jelentős. A már korábbról is ismert *O. rufocyanea* faj részesedése a hazai veresnyakú populációból nem jelentős, a faj déli elterjedése és magyarországi szórványossága miatt.

Irodalom

- Berti, N. (1989): Contribution á la France. L'identié d'*Oulema* (*O.*) *melanopus* (L.). Bull. Soc. Ent. Fr., 94: 47-57
- Chrobok, I. and Borowiec, L. (1993): Zmianosc i rozmiescencie W Polsce *Oulema melanopus* (L.) i *O. duftschmidi* (Redt.) (Coleoptera, Chrysomelidae). Wiad. Ent. T., 12(1): 19-23
- Kadocsa Gy. (1915): A veresnyakú árpabogár (*Lema melanopus*) életmódja és irtása. Kísér. Közl., 18: 109-178
- Kadocsa Gy. (1926): A veresnyakú árpabogár vagy tavaszi vetésfehérítő. Növényvédelem, 4: 127-128

- Kaszab, Z. (1962): Chrysomelidae - Levélbogarak. in: Magyarország Állatvilága IX. [6] Akadémiai Kiadó, Budapest
- Kippenberg, H. und Döberl, M. (1994): 88. Familie: Chrysomelidae. in: Lohse, G. A. und Lucht, W. H. (eds.): Die Kafer Mitteleuropas, 3. Supplementband. Goecke & Evers, Krefeld
- Lovassy S. (1893): Az árpa fénybogár - *Lerna rnelanopus* L. Monográphiai tanulmány a gazdasági állattan köréből. Farkas ny., Keszthely (KIm. A keszthelyi M. kir. Gazd. Tanintézet 1892-i évkönyvéből)
- Mohr, K. H. (1966): 88. Familie: Chrysomelidae. in: Freude, H., Harde, K. W. und Lohse, G. A. (eds.): Die Kafer Mitteleuropas, 9. Goecke & Evers, Krefeld
- Rozner I. (1996): An updated list of the Chrysomelidae of Hungary and the adjoining part of the Carpathian Basin (*Coleoptera*). Folia Entomologica Hungarica, 57: 243-260
- Sághy Zs., Takács A., Farkas I. és Molnár Cs. (2003): Faunisztikai vizsgálatok futóbogarakon (*Coleoptera*, *Carabidae*) a Kis-Balaton területén. Folia Musei Historico-Naturalis Bakonyiensis, 20: 113-124
- Sajó K. (1894): A vetésféhéritő bogár (*Lema melanopus* L.). A Magyar Királyi Állami Rovartani Állomás Közleményei, 1. kötet, 10. füzet.
- Staut, J. (1831): A "Mezei Gazda" Kézi Könyve. Kassa
- Szabolcs, I. (1990): Gabonaféléken élő Lema-fajok (Col.: Chrysomelidae) morfológiája, életmódja és az ellenük való védekezés lehetőségei. Kandidátusi értekezés, Keszthely
- Vig K. (1996): A Nyugat-magyarországi-peremvidék levélbogár faunájának alapvetése. in: Praenorica Folia historico naturalia, 3: 178
- Warchalowski, A. (2003): Chrysomelidae. The leaf-beetles of Europe and the Mediterranean area. Natura optima dux Foundation, Warszawa
- Weise, I. (1893): Naturgeschichte der Insecten Deutschlands. Vol. VI.

THE TAXONOMY AND GEOGRAPHICAL DISTRIBUTION OF THE CEREAL LEAF BEETLES (*OULEMA SPP.*) OF HUNGARY

G. Pozsgai and Gy. Sáringer University of Veszprém Georgikon Faculty of Agriculture, Department of Agricultural Entomology

The cereal leaf beetle (*Oulema* spp.) fauna of Hungary was reviewed as well taxonomically as zoogeographically. The species *Oulema duftschmidi* was recorded most of the areas of the country living in mixed populations with *O. melanopus*. *O. rufocyanea* is less common than the other species and it can be found mostly in the southern part of the country.